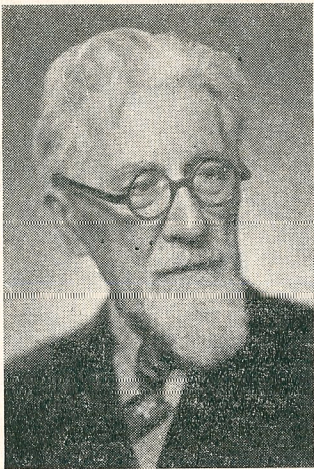

HISTORIA ANTROPOLOGII

BRONISŁAW JASICKI

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA EUGENII I KAZIMIERZA STOŁYHWÓW NA POLU ANTROPOLOGII *

W roku bieżącym, 28 czerwca, minęło 10 lat od śmierci prof. Kazimierza Stołyhwy i 10 lat i 6 miesięcy od śmierci prof. Eugeniej Stołyhwowej, która zmarła 25 grudnia 1965 r. Jest więc pora do przypomnienia ich sylwetek i ich działalności naukowej, tym bardziej, że część tej działalności przypada na okres ich pracy w Zakładzie Antropologii UJ.

Fot. 1. Prof. dr Kazimierz Stołyhwo

Fot. 2. Prof. dr Eugenia Stołyhwo

Byłoby ogromnie trudno przedstawić dokładnie przebieg całej ich działalności. Z konieczności więc należy się ograniczyć do ważniejszych wydarzeń z ich życia i pracy.

Rozwój antropologii polskiej, który rozpoczął się wykładami J. Majera, podzielił prof. Jan Czekański na trzy etapy. Pierwszy z nich, naj-

* Referat wygłoszony na Ogólnopolskim Zjeździe Antropologów w Krakowie, 16 września 1976 r.

starszy, reprezentowany jest przez J. Majera i I. Kopernickiego. Etap drugi określa prof. Czekański mianem etapu lekarzy prowincjonalnych, którzy byli pionierami tej gałęzi wiedzy. Etap wreszcie trzeci, który trwa dotychczas, to etap, w którym powstały pracownie i katedry antropologii w uniwersytetach i przy innych instytucjach, a więc kiedy antropologia uznana została za przedmiot nauczania. Działalność Eugenii i Kazimierza Stołyhwo w przypada na ten właśnie etap.

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że ten etap nie był jednolity i pod względem politycznym, i pod względem stosunków społecznych. Z tego punktu widzenia należy go podzielić na trzy okresy: okres, w którym Polska była podzielona na trzy zabory, stwarzające pewne trudności w rozwoju niektórych gałęzi wiedzy, kończący się wraz z pierwszą wojną światową; okres drugi to okres międzywojenny, kończący się drugą wojną światową; wreszcie okres trzeci, trwający od końca drugiej wojny światowej do chwili obecnej. Oba ostatnie okresy różnią się między sobą stosunkami politycznymi i społecznymi, co nie jest bez znaczenia dla rozwoju różnych gałęzi wiedzy, a wśród nich, może nawet szczególnie, antropologii w Polsce.

Początek działalności Kazimierza Stołyhwy zbiega się z początkiem trzeciego ze wspomnianych etapów, tj. powstaniem placówek antropologicznych na uczelniach uniwersyteckich. Działalność tę można by podzielić również w zależności od tego, gdzie miała ona miejsce: w Warszawie czy w Krakowie.

Kazimierz Stołyhwo urodził się 3 marca 1880 r. w Brańkowie na Podolu. W 1899 r. ukończył gimnazjum klasyczne w Żytomierzu i w tymże roku wstąpił na Wydział Nauk Matematyczno-Przyrodniczych Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1903 r. Już w czasie studiów zainteresował się antropologią i anatomią porównawczą i rozpoczął w tym kierunku pracę w Laboratorium Zootomicznym, kierowanym przez prof. Mitrofanowa. Rozpoczęcie pracy naukowo-badawczej w dziedzinie antropologii umożliwił mu fakt, iż w Laboratorium znajdował się komplet narzędzi do pomiarów antropometrycznych, sprowadzony jeszcze przez prof. Henryka Hoyerę seniora, oraz dość obfita literatura antropologiczna, znajdująca się w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego. Prof. Henryk Hoyer, poprzedni kierownik Gabinetu Zootomicznego, zamierzał wprowadzić antropologię do programu wykładów w Szkole Głównej w Warszawie. Zetknięcie się osobiste K. Stołyhwy z będącym już na emeryturze Henrykiem Hoyerem seniorem wzmocniło decyzję poświęcenia się kierunkowi antropologicznemu.

W 1903 r. K. Stołyhwo ukończył studia uniwersyteckie ze stopniem studenta rzeczywistego. Przedstawił równocześnie pracę o czaszkach peruwiańskich na stopień kandydata nauk przyrodniczych. Stopień ten jednak z powodu zatargów osobistych nie został mu wówczas przyznany.

Ponieważ okres studiów uniwersyteckich był okresem rozwoju zainteresowań K. Stołyhwy zasługuje on na szczególną uwagę. Pierwsze próby

publikacji przypadają na okres okołomaturyczny. Stanowią je korespondencje z Berdyczowa, wydawane przez „Głos” w 1899 r. W czasie studiów uniwersyteckich K. Stołyhwo opracował szereg haseł encyklopedycznych do *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej* z zakresu głównie zoologii, opracował wiele recenzji i krótkich doniesień z dziedziny antropologii i etnologii, opublikował również kilka prac dotyczących czaszek scytyjskich z Nowosiółki, czaszki z Raginian i Gadamki oraz przedstawił wspomnianą już pracę dyplomową dotyczącą czaszek peruwiańskich, znajdujących się w zbiorach gabinetu zoologicznego, a zgromadzonych przez Konstantego Jelskiego. W tymże okresie studiów, od 1899 do 1903, K. Stołyhwo posiadał około 60 publikacji, co świadczy o wielkim jego zacięciu naukowym.

Po ukończeniu studiów K. Stołyhwo uzyskał zasiłek z Kasy im. Miąnowskiego na pogłębienie studiów za granicą. Dążąc do specjalizacji z antropologii zapoznał się z ośrodkami naukowymi w Berlinie, Monachium i Paryżu, gdzie dłuższy czas pracował w Laboratorium Broca w szkole antropologicznej pod kierunkiem prof. L. M a n o u v r i e r a. Tam też ukończył rozpoczętą w czasie studiów pracę o czaszkach peruwiańskich, uzupełniając materiały ze zbiorów K. Jelskiego materiałami znajdującymi się w Paryskiej Szkole Antropologicznej. W drodze powrotnej odwiedził we Lwowie prof. B. D y b o w s k i e g o, który zaproponował mu objęcie we Lwowie asystentury przy Katedrze Zoologii celem doktoryzowania się i habilitowania na Uniwersytecie Lwowskim, gdzie Dybowski projektował utworzenie Katedry Antropologii. K. Stołyhwo odmówił ze względów rodzinnych i materialnych oraz, jak sam pisze, nie chcąc wchodzić w drogę drowi Witoldowi S c h r e i b e r o w i, który również rozpoczął się zajmować antropologią.

Po powrocie do Warszawy K. Stołyhwo podjął wykłady anatomii człowieka, zoologii, biologii i antropologii w różnych prywatnych polskich szkołach średnich. Zajęcia te prowadził do 1912 r. Pociągała go jednak bardziej praca naukowo-badawcza w zakresie antropologii, wobec czego w 1905 r. założył Pracownię Antropologiczną przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Była to pierwsza pracownia antropologiczna w Polsce, gdyż najstarsza Katedra Antropologii w Uniwersytecie Jagiellońskim na Wydziale Filozoficznym powstała dopiero w 1908 r. Pracownia ta później, w 1911 r. została przekazana powstałemu w 1908 r. Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu.

W 1906 r. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Towarzystwa Kursów Naukowych w Warszawie, Towarzystwa które było zawiązkiem Wolnej Wszechnicy Polskiej, zlecił K. Stołyhwie wykłady anatomii człowieka i antropologii na Wyższych Kursach Żeńskich J. Miłkowskiego.

W okresie do wybuchu pierwszej wojny światowej K. Stołyhwo uczestniczył w licznych zjazdach naukowych krajowych i zagranicznych, jak np. w Zjeździe Przyrodników i Lekarzy we Lwowie w 1907 r., w XII Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Rosyjskich w Moskwie w 1910 r., w Międzynarodo-

dowym Zjeździe Amerykanistów w Buenos Aires jako delegat TNW — również w 1910 r. Równocześnie gromadził materiały naukowe w Naturhistorisches Muzeum w Wiedniu (1908), w Instytucie Antropologicznym Uniwersytetu w Budapeszcie pod kierunkiem A. de Töröka (1908), a dalej w 1910 r. w Buenos Aires, La Plata, Montevideo, Rio de Janeiro i w Las Palmas, wreszcie w 1911 r. w muzeach Padwy, Bolonii i Florencji.

W omawianym okresie K. Stołyhwo był powołany na członka różnych towarzystw naukowych, jak: członka korespondenta zagranicznego Towarzystwa Antropologicznego w Paryżu (1907), współpracownika Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności (1907), rzeczywistego członka Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1908), członka korespondenta zagranicznego Towarzystwa Antropologicznego w Brukseli (1909), członka rzeczywistego Królewskiego Instytutu Antropologicznego w Anglii i Irlandii (1913 r.). Miał też w tym okresie kilka propozycji objęcia stanowiska w kilku uczelniach, a mianowicie: propozycję prof. Szawłowskiego w 1907 r. objęcia stanowiska asystenta przy Katedrze Anatomii Człowieka w Akademii Wojskowej Medycznej w Petersburgu, której nie przyjął; propozycję prof. Dymitra Anuczina z Moskwy w 1913 r. habilitowania się na uniwersytecie moskiewskim i zajęcia tam odpowiedniego stanowiska — tej propozycji również nie przyjął, gdyż wcześniej, w r. 1911 objął stanowisko asystenta przy Katedrze Anatomii Człowieka na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Imperatorskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Stanowisko to K. Stołyhwo przyjął, gdyż otwierało mu ono możliwość badań naukowych nie tylko na terenie Królestwa Polskiego, lecz i całej Rosji, zabezpieczając go od trudności administracyjnych. Na tym stanowisku do 1915 r. prowadził ćwiczenia praktyczne z anatomii człowieka, uzupełniając je danymi z antropologii. Przyjęcie tego stanowiska pozwoliło mu na zorganizowanie w latach 1912-1914 badań antropologicznych w różnych miejscowościach Królestwa Polskiego oraz w kilku powiatach na Ukrainie. Z ramienia *United States National Museum* w Waszyngtonie przeprowadził badania w grotach i schroniskach skalnych przy ujściu Buriusy do Jeniseju w guberni jenijskiej na Syberii oraz zwiedził dorzecze Abakanu, dokonując tam obserwacji antropologicznych. Inicjatorem tych badań był Aleś Hrdlička, dyrektor Oddziału Antropologicznego Muzeum Narodowego w Waszyngtonie.

W ostatnim roku przed pierwszą wojną światową K. Stołyhwo wybrany został przez Komisję Fizjograficzną Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego na redaktora *Pamiętnika Fizjograficznego*, który później przekazany został Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu pod tą samą redakcją.

Wojna w 1914 r. zastała K. Stołyhwę w Warszawie, gdyż nie przyjął on propozycji wyjazdu do Rostowa, wraz z ewakuowanym personelem uniwersytetu. K. Stołyhwo w okresie pierwszej wojny światowej pozostał więc w Warszawie, gdzie prócz pracy naukowej na terenie Zakładu Antropologii TNW zajął się reorganizacją Towarzystwa Kursów Naukowych

i w 1916 r. dokonał zasadniczych reform na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, którego był wówczas dziekanem. Reformy te były podstawą przekształcenia Towarzystwa Kursów Naukowych w Wolną Wszechnicę Polską.

Okres międzywojenny działalności K. Stołyhwy można podzielić na dwa podokresy, mianowicie warszawski i krakowski. Szczególnie intensywną działalność w kilku kierunkach rozwinął K. Stołyhwo w latach 1919 - 1933. W 1919 r. powołany został na Sekretarza Generalnego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i w tym charakterze w latach 1919 - 1928 przeprowadził wiele reform w zakresie organizacji Towarzystwa. Wznowił po przerwie wojennej i zorganizował jego działalność wydawniczą, przejął Pałac Staszica przekazany Towarzystwu przez Rząd Polski, oraz, drogą skupienia zakładów o tematyce pokrewnej, dążył do utworzenia instytutów. Tak więc w 1920 r. z Pracowni Antropologicznej powstał Instytut Nauk Antropologicznych, skupiający trzy zakłady: antropologii, etnologii i archeologii oraz bibliotekę i muzea antropologii i archeologii. W związku z tym wybrany został na przewodniczącego tegoż Instytutu i zarazem Kierownika Zakładu Antropologii. W tym też roku Komisja Weryfikacyjna przyznała mu tytuł profesora antropologii i anatomii człowieka na Wolnej Wszechnicy Polskiej. Tytuł ten proponowany w r. 1917/1918 przez Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego, ze względów formalnych nie mógł być wówczas nadany.

Oprócz wykładów na Wolnej Wszechnicy prof. K. Stołyhwo w 1924 r. miał zlecone wykłady z antropologii na Wydziale Lekarskim UW, które razem z ćwiczeniami prowadził do 1934 r.

Wobec zaniedbania przez prof. K. Stołyhwę uzyskiwania stopni naukowych, co wpłynęło na powstrzymanie nadania przez Uniwersytet Warszawski tytułu profesora, doktoryzował się on na Uniwersytecie Karola w Pradze, uzyskując w 1926 r. stopień doktora rerum naturalium, nostryfikowany w tym samym roku na Wydziale Filozoficznym UJ, a w rok później w 1927 r. habilitował się na tymże Wydziale i został przez Ministerstwo WRiOP zatwierdzony na docenta antropologii UJ. W 1928 r. został przez to samo Ministerstwo zatwierdzony i powołany na stanowisko docenta na Wydziale Lekarskim UW. Z innych prac organizacyjnych należy jeszcze wymienić udział w organizacji Wydziału Indywidualizacji Żołnierza (1920).

W latach 1919 - 1933 prof. K. Stołyhwo uczestniczył w licznych zjazdach krajowych i zagranicznych: w Marsylii (1922), Pradze (1924) Kairze (1925), Amsterdamie (1927), Leningradzie (1927), Wrocławiu (1931), La Plata (1932), nie licząc już zjazdów krajowych. We wszystkich tych zjazdach uczestniczył jako delegat Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego lub Wolnej Wszechnicy. Był również wybrany i powołany na członka kilku towarzystw naukowych zagranicznych, jak: Towarzystwa Antropologii Fizycznej w Monachium (1927), Wiedeńskiego Towarzystwa Antropologicznego (1930, jako korespondent zagraniczny), Towa-

rzystwa Antropologicznego w Porto (1930), Towarzystwa Anatomicznego portugalsko-hiszpańsko-amerykańskiego w Lizbonie (1932). Z organizacji badań naukowych w tym czasie wymienić należy: zorganizowanie badań antropologicznych na Pomorzu, prowadzonych corocznie w latach 1920 - 1931, badania młodzieży rzemieślniczej w Warszawie (1930) oraz badania emigrantów polskich w stanie Parana w 1929/1930.

W 1932 r. prof. K. Stołyhwo uczestniczył w Zjeździe Amerykanistów w La Plata w Argentynie. W drodze powrotnej zatrzymał się w Brazylii, wracając do kraju przez Londyn w 1933. W tym też roku otrzymał powołanie na profesora antropologii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz kierownika Katedry Antropologii, zorganizowanej w 1908 r. przez prof. Juliana Talko-Hryncewicza, który był już na emeryturze.

Katedrę Antropologii UJ objął prof. K. Stołyhwo w grudniu 1933 r. Od razu po objęciu jej prof. Stołyhwo, nie naruszając dotychczasowego stanu organizacyjnego, rozpoczął intensywną działalność. Objęcie przez niego tej placówki wniosło świeży powiew do problematyki zakładu, w którym w ostatnich latach kierownictwa J. Talko-Hryncewicza i kilkuletniego wakansu nastąpiło pewne zahamowanie pracy. Wprowadzając nowe metody wzbudził zainteresowanie współczesnym zróżnicowaniem form ludzkich, wyraźnie podkreślił znaczenie badań ontogenetycznych i genetycznych.

W 1934 r. prof. K. Stołyhwo rozpoczął akcję dotyczącą zdjęcia antropologicznego ludności polskiego Śląska. Pierwsze badania odbyły się w czasie wakacji 1934 r., następne również w czasie wakacji w 1935 r. Materiały były gromadzone w powiecie pszczyńskim i dążono do tego, aby badane były całe rodziny. Dalsze badania odbywały się przez niedzielne dojazdy do różnych miejscowości, w których materiał był przygotowany przez miejscowe władze administracyjne. Badania powyższe były wykonywane z ramienia Komitetu Wydawnictw Śląskich Polskiej Akademii Umiejętności. Trwały one do wybuchu wojny i zostały ukończone już w pierwszych latach po wojnie.

W swym krakowskim okresie prof. K. Stołyhwo uczestniczył w 4 zjazdach zagranicznych: w Londynie (1934), w Sofii (1936), w Bukareszcie (1938) i w Kopenhadze (1938). W 1934 r. został wybrany na członka Komitetu Specjalistów w zakresie nauk dotyczących Ameryki. W tym samym czasie został członkiem Komitetu Wydawnictw Śląskich PAU. W 1935 r. wybrano go do Komitetu Międzynarodowego Standaryzacji Metod i Syntez w Antropologii, Eugenice i Biologii, a w 1937 r. na członka honorowego Polskiego Towarzystwa Eugenicznego.

Nie są to oczywiście wszystkie sukcesy działalności prof. K. Stołyhwy, lecz tylko wybrane ich przykłady. Nasilenie tej działalności nie było mniejsze niż w okresie warszawskim. Została ona przerwana wybuchem drugiej wojny światowej. Po minięciu popłochu, jaki wówczas w Polsce zapanował, wydawało się, że będzie mogła utrzymać się jakaś praca Za-

kładu. Niestety, 6 listopada 1939 r. prof. K. Stołyhwo, razem z innymi profesorami Uniwersytetu, został aresztowany na specjalnym zebraniu informacyjnym, na którym władze wojenne miały określić swój stosunek do Uniwersytetu. Uwięzieni profesorowie zostali przewiezieni do więzienia przy ul. Montelupich, potem do koszar 20 p. piechoty przy ul. Mazowieckiej, stąd do Wrocławia i w końcu do Sachsenhausen. Wszystkie te przejścia opisał prof. K. Stołyhwo w książce pt. *W niewoli u NSDAP*. W czasie pobytu w Krakowie zaistniała możliwość zwolnienia prof. K. Stołyhwy, o czym pisze w swojej książeczce; pisze o tym również współcześnie prof. Jan Gwiżdżomorski w swoich *Wspomnieniach z Sachsenhausen*: „... zjawił się w koszarach niejaki dr Arldt, aby zaproponować Stołyhwie zwolnienie i współpracę. Jedynym warunkiem zwolnienia było podpisanie deklaracji, zobowiązujące do nieprowadzenia działalności politycznej. Pomimo to Stołyhwo odmówił z tym uzasadnieniem, że nie może przyjąć zwolnienia, jeśli aresztowani z nim koledzy mają zostać uwięzieni”. I jeszcze jedna wzmianka z tych czasów podana w prasie codziennej (29 I 1976): „Wśród profesorów, byłych więźniów obozu w Sachsenhausen, przetrwała opowieść jak to nie żyjący już dziś Kazimierz Stołyhwo rzekł do lagrowego kata »czysto nordyckiej rasy«: Jak to się dzieje, że w tak pięknym ciele mieści się takie bydło. Cytat być może nie dosłowny ale sens ten sam”.

Szczęśliwie się złożyło, że ów „lagrowy” nie wyciągnął z tego konsekwencji. Być może jednak, że zdarzenie to i odmowa zwolnienia spowodowały zakwalifikowanie profesora Stołyhwy do grupy ośmiu profesorów, którzy nie zostali zwolnieni 8 lutego 1940 r. razem z innymi profesorami, którzy przekroczyli 40 lat. Zatrzymani byli zwalniani kolejno, najdłużej jednak przetrzymywany był prof. Stołyhwo, który opuścił obóz dopiero 23 IV 1940 r. ciężko chory. Wspomniałem o tych zdarzeniach po prostu dla zarysowania sylwetki prof. Stołyhwy.

Po powrocie do Krakowa, prof. K. Stołyhwo do końca wojny pozostał w swojej posiadłości w Przegorzalach, ulegając jeszcze kilkakrotnie represjom okupanta.

Koniec drugiej wojny światowej rozpoczyna trzeci okres działalności prof. Stołyhwy. Prof. Stołyhwo ma lat 64, ale choroby i represje obozowe nie pozostały bez śladu. Pomimo to uruchamia dalsze badania antropologiczne na Śląsku. W 1945 r. zostaje członkiem korespondentem i redaktorem *Prac i Materiałów Polskiej Akademii Umiejętności*. W 1946 r. otrzymuje nominację na profesora zwyczajnego na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJ, a w roku akad. 1946/1947 zostaje dziekanem tegoż Wydziału. W latach 1946 - 1956 uczestniczył w kongresach w Oxfordzie i Londynie, w Brukseli i Filadelfii, powoływany też był na członka kilku towarzystw naukowych. Aktywność prof. K. Stołyhwy malała i w 1960 r., w wieku 80 lat, przeszedł na emeryturę; zmarł 28 VI 1966 r.

Tak w ogólnych zarysach przedstawia się działalność organizacyjna, naukowa i pedagogiczna prof. K. Stołyhwy. Omówienie to należy jeszcze

uzupełnić informacją, iż otrzymał on kilka odznaczeń: w 1925 r. mianowany był przez Prezydenta Republiki Francuskiej Kawalerem Legii Honorowej (co zostało zaaprobowane przez Prezydenta RP), a w 1926 r. otrzymał Krzyż Oficerski Legii Honorowej tejże Republiki, ostatnim odznaczeniem był Order Sztandaru Pracy I Klasy nadany mu w 1956 r.

Ogólny dorobek prof. K. Stołyhwy liczy około 400 publikacji z rozmaitych dziedzin antropologii i nauk pokrewnych. W początkowym okresie swojej działalności K. Stołyhwo interesował się zagadnieniem pochodzenia człowieka, szczególnie stanowiskiem neandertalczyka w linii ewolucyjnej hominidów. W licznych dyskusjach K. Stołyhwo wykazał, iż neandertalczyk nie jest osobnym gatunkiem człowieka, lecz jego etapem rozwojowym. Stanowisko to utrzymał w ciągu swojej działalności, jakkolwiek przyjmował różnicowanie się form neandertalskich. W późniejszym okresie K. Stołyhwo zajął się zagadnieniem zróżnicowania współczesnych form ludzkich, przy czym nie uważał ras ludzkich za jednostki niezienne lecz za jednostki plastyczne w pewnych granicach, stąd proponuje dla nich nazwę „kierunki rozwojowe”. Owe kierunki czyli typy lub rasy antropologiczne charakteryzują się oczywiście określonymi cechami, lecz cechy te mogą mieć różną wartość diagnostyczną dla poszczególnych grup. K. Stołyhwo interesował się również zagadnieniem konstytucji człowieka, a dla uchwycenia różnych typów antropologicznych i konstytucyjnych obmyślił własną metodę, którą nazwał metodą przekrojów korelacyjnych. Dalsze szczegółowe omawianie dorobku prof. K. Stołyhwy wydaje się zbędne, gdyż jest on dobrze znany ogółowi antropologów.

Po przejściu prof. K. Stołyhwy na emeryturę w 1960 r., na kierownictwo Katedry Antropologii UJ powołana została prof. dr habil. Eugenia Stołyhwo.

Eugenia Stołyhwo urodziła się 7 września 1894 r. w Warszawie. Szkołę średnią ukończyła w Warszawie w 1911 r. i w tym roku wstąpiła na Wydział Przyrodniczy Kursów Miłkowskiego, który ukończyła w 1914 r. Podczas pierwszej wojny światowej, od 1916 r. udzielała lekcji przyrody w gimnazjach żeńskich w Warszawie, jednak ze względu na zły stan zdrowia zajęcia te porzuciła w 1919 r. Równocześnie, w 1917 r. rozpoczęła studia na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego, kończąc je w 1925 r. z tytułem doktora filozofii. W czasie studiów w latach 1921 - 1925 pracowała w Instytucie Nauk Antropologicznych TNW jako лаборantka, a po ukończeniu studiów uniwersyteckich i uzyskaniu stopnia doktora — jako asystentka, do 1935 r. Na docenta antropologii habilitowała się w 1934 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie została zatwierdzona jako docent przez Ministerstwo WRiOP. W związku z objęciem przez jej męża Katedry Antropologii w Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskała przeniesienie habilitacji z Poznania do Krakowa na Wydział Filozoficzny, gdzie do wybuchu wojny pracowała bez etatu jako docent prywatny.

Pierwszy okres działalności E. Stołyhowej przypada na lata międzywojenne. Nie miała ona wprawdzie oficjalnego etatu w Uniwersytecie Jagiellońskim, niemniej jednak wpływ jej na działalność Zakładu Antropologii był wielki. Mając bardzo szerokie wiadomości i wielką znajomość literatury antropologicznej światowej, wywarła wielki wpływ na współpracowników, będąc niejednokrotnie inspiratorką podejmowania nowych tematów. W tym okresie, jeszcze jako pracownik w INA wyjeżdżała kilkakrotnie za granicę — bądź na zjazdy naukowe, bądź dla przeprowadzania specjalnych studiów w zagranicznych instytutach naukowych. W 1930 r. pracowała w pracowni antropologicznej Musée d'Histoire Naturelle w Paryżu, w 1933 r. w muzeach Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, specjalnie w Waszyngtonie u prof. Aleša Hrdličky, w 1938 r. studiowała w bibliotece College of Surgeons w Londynie. Była członkiem i sekretarzem Komisji Antropologicznej PAU, członkiem Institut International d'Anthropologie w Paryżu, członkiem *Gesellschaft für Rassenkunde* w Monachium oraz członkiem Towarzystwa Anatomicznego Portugalsko-Hiszpańsko-Amerykańskiego w Lizbonie.

W okresie od 1926 r., w którym ukazała się pierwsza jej praca, do wybuchu drugiej wojny światowej E. Stołyhowa była autorką około 50 publikacji o dość różnej tematyce. Początkowo interesowała się zagadnieniami anatomiczno-morfologicznymi, potem typologicznymi człowieka, wynikiem czego są prace nad zróżnicowaniem rasowym. W związku z badaniami zróżnicowania rasowego powstała sprawa metod analitycznych. Razem z prof. K. Stołyhwą opracowała metodę tzw. przekrojów korelacyjnych, występując równocześnie przeciwko innym metodom stosowanym do opracowywania form ludzkich. Na uwagę zasługują jej prace z pogranicza antropologii i medycyny, szczególnie praca dotycząca związku między występowaniem i lokalizacją raka a typami konstytucyjnymi i rasowymi. Dalej można wymienić jej wypowiedź na temat krzyżowania się ras, wreszcie prace nad zagadnieniem wpływu różnych czynników endo- i egzogennych na przebieg rozwoju człowieka w najszerszym tego słowa znaczeniu. Zagadnienie to w tym okresie zostało zapoczątkowane, a rozwinięte w okresie następnym.

Po wybuchu wojny początkowo wolno jej było razem z innymi pracownikami przebywać na terenie Zakładu, z chwilą jednak jego likwidacji i przejścia przez *Institut für Deutsche Ostarbeit* możliwość ta się skończyła. Wówczas, jeszcze docent, E. Stołyhwo rozpoczęła pracę w Radzie Głównej Opiekuńczej, gdzie miała możliwość wszcząć starania o pomoc dla uwięzionych profesorów, co — częściowo przynajmniej — udało się osiągnąć.

W okresie powojennym praca E. Stołyhowej w Zakładzie Antropologii UJ ma już charakter oficjalny, etatowy. Niezależnie od prof. K. Stołyhwy, wykłada ona antropologię i anatomię człowieka.

W 1950 r. E. Stołyhowa powołana została na pierwszego rektora Wyz-

szej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. Dokonuje wówczas zmian organizacyjnych, przede wszystkim dąży do zorganizowania pracy naukowej związanej z zagadnieniami wychowania fizycznego i sportu. Funkcję rektora pełni do 1955 r. Rok wcześniej, w 1954 r. uzyskuje tytuł i stanowisko profesora nadzwyczajnego i oddaje się całkowicie pracy już tylko w Zakładzie Antropologii UJ, tym bardziej, że w związku z przejściami obozowymi aktywność prof. K. Stołyhwy szybko malała.

Po przejściu prof. Kazimierza Stołyhwy na emeryturę, w 1960 r. prof. Eugenia Stołyhwowa została mianowana kierownikiem Katedry Antropologii UJ, pozostając na tym stanowisku do 1964 r., kiedy to przeszła na emeryturę. Będąc jednak w pełni sił pracowała nadal naukowo i służyła radą i pomocą pracownikom Zakładu. Nie trwało to już długo, gdyż w roku następnym, 25 grudnia 1965 r. zmarła na skutek ciężkiej i nieuleczalnej choroby. Mąż przeżył ją o 6 miesięcy.

W okresie powojennym działalność dydaktyczna prof. E. Stołyhwowej była bardzo intensywna, o czym świadczą liczne wykłady i prace magisterskie z zakresu antropologii zarówno na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, później Biologii i Nauk o Ziemi UJ, jak i prace absolwentów Studium Wychowania Fizycznego przekształconego w 1950 r. w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego. W tym czasie na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi antropologia nie stanowiła jeszcze specjalizacji, lecz była jednym z wykładanych przedmiotów.

W latach powojennych, poza zjazdami i konferencjami w kraju, prof. E. Stołyhwo uczestniczyła w Zjeździe Antropologicznym w Filadelfii w 1956 r. oraz w VII Kongresie Nauk Antropologicznych i Etnologicznych w Moskwie w 1964 r. Na przełomie lat 1958/1959 była naukowym kierownikiem oraz współorganizatorem pierwszej wyprawy arabsko-polskiej do Egiptu, w czasie której zebrano liczne materiały dotyczące zarówno dzieci i młodzieży, jak i dorosłych mieszkańców Egiptu.

W zakresie działalności naukowej prof. E. Stołyhwo od 1945 r. ogłosiła 23 prace. Głównym kierunkiem jej zainteresowań była kontynuacja badań wpływu czynników endo- i egzogennych na procesy rozwojowe. Zwróciła uwagę na wpływ wieku matki, a także ojca na: dojrzewanie córek, tempo procesów rozwojowych i wyrzynanie się zębów mlecznych. Wiele prac poświęciła zagadnieniom antropogenezy i stanowiska człowieka w świecie zwierząt. Są to zarówno prace badawcze jak i wypowiedzi dyskusyjne. Ważnym problemem była próba powiązania filo- i ontogenezy, wreszcie uwagi krytyczne dotyczące antropogenezy i klasyfikacji form ludzkich.

Jednym z ostatnich przedsięwzięć prof. Eugenii Stołyhwo było wydanie podręcznika *Zarys Antropologii*, którego była redaktorem odpowiedzialnym i współautorem.

EUGENIA AND KAZIMIERZ STOŁYHWO AS ANTROPOLOGISTS

by BRONISŁAW JASICKI

At the tenth anniversary of death of the two outstanding Polish physical anthropologists Professor Kazimierz Stołyhwo and Professor Eugenia Stołyhwo the author presents their scientific work against historical background of anthropology in Poland. In the present article contribution of the two scientists to accomplishments of physical anthropology is described along with their role in formation of anthropological centre at Kraków.